

Forældre- og familieindsatser til forældre med misbrug eller smerter – En systematisk litteraturgennemgang med fokus på effekt på relations- og omsorgskompetence samt børns sociale og emotionelle udvikling og trivsel

Hovedresultater

Hovedresultater

Forældre spiller en central rolle i at skabe det trygge og stimulerende opvækstmiljø i hjemmet, som er afgørende for, at barnet udvikler en tryk tilknytning til sine forældre, som igen har betydning for en sund socio-emotionel udvikling. Når forældre oplever alvorlige udfordringer i deres liv, kan det være vanskeligt at opretholde et stabilt og trygt hjemmemiljø, ligesom det kan påvirke forældreevnen negativt.

To alvorlige udfordringer hos forældre – misbrug og kroniske smerter – er i en tidligere litteraturgennemgang beskrevet som risikofaktorer for børns socio-emotionelle udvikling. Selvom de to problemstillinger som udgangspunkt er forskellige, har de det til fælles, at der findes en del litteratur, som peger på, at begge målgrupper kan have behov for støttende forældre- eller familieindsatser.

Med et ønske om at bidrage med inspiration til idéer og implementerbare indsatser, der kan forebygge problemer i forælder-barn relationen samt sociale og emotionelle problemer blandt børn, har TrygFonden ønsket viden om effekten af forebyggende forældre- og familieindsatser til forældre med to typer af alvorlige udfordringer i deres liv: misbrug eller kroniske smerter. Denne systematiske litteraturgennemgang bidrager til at skabe et overblik over, hvad der findes af viden om effekter af forældre- og familieindsatser målrettet forældre med disse to udfordringer med fokus på 1) børns sociale og emotionelle udvikling og trivsel samt 2) forældres relationskompetencer, omsorgsevne og stress i forælderrollen. Et yderligere formål har været – på baggrund af den identificerede forskningslitteratur – at undersøge, om der er indsatser, der synes særligt velafprøvede.

Tre hovedtyper af forældre- og familieindsatser målrettet forældre med misbrug

Fælles for de 14 indsatser, som denne litteraturgennemgang bygger på, er, at alle de identificerede indsatser var målrettet forældre med misbrug, og at de fleste indsatser er målrettet en meget udsat gruppe af forældre, der også har andre problemer end misbrug: fx børnesager, kort uddannelse, arbejdsløshed eller at være eneforsørger. Indsatserne er desuden karakteriseret ved, at de fordeler sig på tre overordnede indsatstyper: de psykoterapeutiske indsatser, de intensive indsatser og de helhedsorienterede indsatser.

De psykoterapeutiske indsatser er karakteriseret ved at anvende samtalebaserede terapeutiske metoder i et ambulært forløb eller i hjemmet. De kan både være leveret

individuet eller i gruppesessioner. Fælles for de psykoterapeutiske tilgange er, at de arbejder på at understøtte forældrens evne til at reagere hensigtsmæssigt på barnets behov og at udvikle hensigtsmæssig omsorgsadfærd. De inkluderede studier af psykoterapeutiske indsatser viser generelt positive effekter målt på forældrekompetencer, forælder-barn samspil og på børns trivsel. Flere af studierne indikerer positive resultater efter en kort opfølgingsperiode, men der er usikkerhed om langtids-effekterne. Samlet set synes disse indsatser lovende, især når forældrene også modtager eller har modtaget misbrugsbehandling.

De intensive indsatser er karakteriseret ved, at forældrene tilbydes mere omfattende støtte i form af et ophold på et behandlingshjem eller intensive hjemmebesøg samt sociale og økonomiske foranstaltninger. Indsatserne har typisk et psykoterapeutisk element, men der indgår også andre former for hjælp som sundhedsfaglig vejledning og/eller social faglig rådgivning. Der er kun få studier af intensive indsatser, og i flertallet af dem indgår der ikke en kontrolgruppe. Det gør det svært at vurdere effekten af denne type indsatser – både som gruppe, men også den enkelte indsats. Der er dog indikationer på positive resultater, og yderligere forskning er nødvendig for at få et klarere billede af eventuelle effekter.

De helhedsorienterede indsatser er karakteriseret ved, at der ikke er tale om 'one-size fits all'-indsatser, hvor alle deltagere får samme indsats. Indsatserne tager udgangspunkt i at møde deltagerne der, hvor de er, og at tilpasse indsatsen til den enkelte families behov. Ligesom for de psykoterapeutiske indsatser peger de inkluderede studier af helhedsorienterede indsatser på, at der umiddelbart efter behandlingen kan ses positive forandringer i indsatsgruppen. Det gælder både målt på børn, forældre og på samspillet mellem barn og forældre. Der er dog stor usikkerhed om de mere langsigtede effekter.

De psykoterapeutiske indsatser er det mest velgennemprøvede, men det er ikke muligt at fremhæve en specifik indsats frem for en anden. Dette skyldes, at de psykoterapeutiske indsatser minder en del om hinanden og havde sammenlignelige effekter. Således tyder meget på, at samtalebaserede indsatser kan have positive effekter, selvom det er ikke muligt at fremhæve specifikke psykoterapeutiske retninger eller teknikker frem for andre. Det er heller ikke muligt at fremhæve en specifik intensiv eller helhedsorienteret indsats som den mest lovende, da effektevalueringerne var sparsomme.

Ingen forældre- og familieindsatser målrettet forældre med kroniske smerter

Der blev i litteraturgennemgangen ikke fundet nogen studier af forældre- og familieindsatser målrettet forældre med kroniske smerter. En grund til dette kan muligvis være, at denne gruppe af forældre kan rummes i indsatser målrettet en bredere gruppe af forældre. Det kan dog også skyldes, at der er tale om en overset målgruppe. Eksisterende forskning tyder på, at forældre med kroniske smerter potentielt kan have gavn af støttende forældre- og familieindsatser, og at mange af de udfordringer, som denne gruppe af forældre står over for, ligner dem, andre sårbare forældre oplever. Det giver teoretisk grundlag for, at indsatser udviklet til en bredere målgruppe af sårbare forældre også kan være relevante, og at flere eksisterende indsatser muligvis vil kunne afprøves hos forældre med kroniske smerter i en dansk kontekst. Dog vurderes det, at disse indsatser i givet fald bør tilpasses, så de tager højde for smerteproblematikken som den primære udfordring. Dette gælder især de psykoterapeutiske indsatser, men teoretisk set også delelementer af de helhedsorienterede indsatser. Delelementer af indsatser som "case management" tilgangen og den løbende ad hoc hjælp til de praktiske opgaver og udfordringer i forældreskabet virker særligt oplagte, da disse tiltag søger at afhjælpe udfordringer, som også er beskrevet hos smerteplagede forældre.

Anbefalinger vedrørende afprøvning og evaluering af indsatser i en dansk kontekst

Det er på baggrund af denne litteraturgennemgang vanskeligt at pege på specifikke forældre- og familieindsatser til forældre med misbrug, som er særligt lovende i forhold til at forebygge problemer i forælder-barn relationen samt sociale og emotionelle problemer hos deres børn i Danmark.

De psykoterapeutiske indsatser er de mest velundersøgte og viser, med visse usikkerheder, en positiv effekt på børn i familier med forældre, der har eller har haft et misbrug. Disse indsatser er ofte ambulante og kræver samtidig misbrugsbehandling for forældrene. I en dansk kontekst kunne sådanne indsatser derfor være relevante at afprøve i et kontrolleret studie, især da Danmark har et mere omfattende socialt sikkerhedsnet for udsatte forældre. Når det ikke er muligt at fremhæve enkelte psykoterapeutiske indsatser frem for andre, skyldes det, at de minder en del om hinanden, og at effektevalueringerne viste sammenlignelige resultater. Samlet set er det dog baseret på det empiriske grundlag denne type af indsatser, som virker mest lovende.

For at vurdere effekten af intensive, helhedsorienterede indsatser i Danmark ville det kræve et tæt samarbejde med kommunerne, da målgrupperne for denne type af indsatser har så massive udfordringer, at de i Danmark vil være i målgruppen for foranstaltninger og anbringelse af børn uden for hjemmet. Det vil således ikke være etisk eller juridisk muligt at sammenligne denne indsats med en kontrolgruppe, som ikke også modtager en aktiv behandling. Det kunne dog fortsat være relevant at afprøve intensive eller helhedsorienterede indsatser og sammenligne med kommunernes nuværende praksis som en kvalitetssikring af eksisterende tilbud til sårbare familier, hvor forældrene har et misbrug.

]

Fakta om undersøgelsen

Litteraturgennemgangen er gennemført som en systematisk litteraturgennemgang af primærstudier, dvs. originalstudier og nordiske forskningsrapporter baseret på kvantitative studier af forældre og familieindsatser målrettet to grupper af forældre: 1) forældre med misbrug eller 2) forældre, der lever med kroniske smerter.

I litteraturgennemgangen er fokus på studier, der undersøger effekten af disse forældre- eller familieindsatser, på to overordnede kategorier af udfaldsmål:

- Børns sociale og emotionelle udvikling og trivsel
- Forældres relationskompetence, omsorgsevne og stress i forældrerollen.

Samlet set blev 10.772 publikationer identificeret og screenet i to trin ud fra på forhånd fastsatte inklusions- og eksklusionskriterier. Inkluderede studier er blevet kodet deskriptivt, og der er foretaget kvalitetsvurdering. I alt blev 21 publikationer inkluderet. Disse publikationer havde alle fokus på indsatser målrettet forældre med misbrug og undersøgte samlet set 14 forskellige indsatser.

Der er søgt litteratur i 9 internationale elektroniske databaser samt på en række centrale nordiske vidensinstitutioners hjemmesider.

Hovedresultater: Forældre- og familieindsatser til forældre med misbrug eller smerter – En systematisk literaturgennemgang med fokus på effekt på relations- og omsorgskompetence samt børns sociale og emotionelle udvikling og trivsel

VIVE/2025

HR_302842